

K výslovnosti slova *management* (nejen na základě dokladů z korpusu DIALOG)¹

Lucie Jílková
Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.
jilkova@ujc.cas.cz

ABSTRACT: This paper addresses the question of the pronunciation of the word *management* in Czech. Following an overview of the available resources on this pronunciation (e.g. dictionaries or prescriptive pronunciation guides), the paper presents the results of research conducted using 50 examples of the pronunciation of this expression (from the DIALOG Corpus, Czech Radio internet server, YouTube, and others). The analysis shows that speakers are more inclined toward the variant [menedʒment]. The variant [meneʒment], which is simplified in comparison with the first variant, was the second most common. These results contrast with the recommendations commonly provided to users by norm authorities, e.g. authors of dictionaries, in which the variant [menidʒment] (which appeared only rarely in the data) is recommended.

1 Úvod

Příspěvek se snaží přispět k odpovědi na otázku, jaký je výslovnostní úzus slova *management* v češtině. Po přehledových poznámkách o dostupných poznacích (např. ve slovnících) o výslovnosti slova *management* jsou prezentovány výsledky vlastního výzkumu. Výzkum probíhal výhradně na zvukovém materiálu, analyzováno je 50 získaných dokladů výslovnosti tohoto výrazu.

2 Dostupné poznatky o výslovnosti přejatého slova *management*

Slovo *management* si v češtině v písemné podobě stále zachovává původní anglickou psanou podobu, lze je tedy v souladu s výkladem v *Encyklopedickém slovníku češtiny* (Nekula – Skalka, 2002:542-544) považovat za pravopisně neadaptovanou lexikální výpůjčku, přejímku. Jiná situace je u slova *manažer*, které se již pravopisně češtině přizpůsobilo. Tuto zdánlivou rozporuplnost, tj. rozdílný stupeň pravopisné adaptace příbuzných slov, vysvětluje např. M. Pravdová (Saturková, ed., 2007:47) tím, že slovo *manažer* se v češtině vyskytuje déle než slovo *management*. Její slova potvrzují slovníkové doklady obou výrazů. Výraz *manažer*, ještě vedle podoby *manager*, u níž je připojena i poznámka o výslovnosti, se objevuje již v *Příručním slovníku jazyka českého* (PSJČ), zatímco výraz *management* nikoli:

manager (vysl. menydžr), **manažer**, -a m. *osoba vedoucí obchodní stránku vystupování umělců, sportovců a pod., impresario; u sportovců často jejich trener.* Do dneška si vypravují hollywoodští manažeri filmových hvězd, jaký to byl tehdy ohromný úspěch. – Odmítal nejlákavější nabídky světových managerů, aby pomohl aranžovat největší sportovní sensace. – Managerem kocourkovských [učitelů] byl majitel divadelní agentury Meisner z Prahy.²

¹ Text vznikl v rámci projektu Stylistika mluvené a psané češtiny (Stylistics of Spoken and Written Czech), registrační číslo: P406/12/1829.

² V PSJČ se objevuje také heslo *managerství*, rovněž opatřené poznámkou o výslovnosti: **managerství** (vysl. menydžrství), -í, n. *povolání manažera.* Synek byl vždy ochotnější kvitovat vzácný zájem otcův k podnikům, ať to byla spoluúčast při pořádání sensačního boxmatche nebo managerství nově objevené „hvězdy“.

Ve *Slovníku spisovného jazyka českého (SSJČ)* se objevuje výraz *manažer* již pouze v pravopisně adaptované podobě, heslo *management* se v něm opět nevyskytuje:

manažer, -a m. (z angl.) 1. (v buržoazní společnosti) obchodní vedoucí sportovních n. uměleckých podniků: m. boxerů; filmový m. ředitel výroby filmů 2. ekon. odborník znalý účelného řízení podniku; manažerský příd.: manažerská licence; – ekon. manažerské vedení podniku manažerem; m. systém (v kapit.) vláda odborníků a řídicích sil v podnikání; → podst.³

Ve *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost (SSČ)* je kromě hesla *manažer* prvně uvedeno také heslo *management*, a to i s poznámkou k výslovnosti:

management [menydzment], -u systém a způsob řízení a kontroly podniku, manažerství, skupina osob toto provádějící.

Stejné doporučení ohledně výslovnosti poskytuje také *Akademický slovník cizích slov*:

management [menydzment], -u 1. ekon. Systém a metody řízení podniku, koncernu, národního hospodářství placenými zaměstnanci, manažery, 2. vedení, skupina manažerů.⁴

Na tomto místě lze konstatovat, že pokud nám uvedené slovníky poskytují u hesla *management* nějaké poučení o výslovnosti, pak se bez výjimky přiklánějí k výslovnosti [menydzment].

Jiné řešení nabízí N. Obrtelová, jež považuje substantivum *management* za výraz spadající více do terminologické vrstvy než do centra české zásoby, píše, že je pocíťováno jako cizí, doporučuje u něj zachovat původní anglický pravopis a připouští výslovnost částečně zachovávající původní výslovnost anglickou: [menedžment] (Obrtelová, 1992). Konečně internetové stránky Jazykové poradny ÚJČ AV ČR nabízejí u hesla *management* hned trojí možnou výslovnost: [menydzment], [menedžment], [manadžment].⁵

Jak bylo řečeno výše, v písmu si slovo *management* v češtině dosud zachovává svou původní anglickou podobu. Zkoumáme-li výslovnostní podoby slova *management* v angličtině, můžeme s trochou opatrnosti a jistou dávkou zjednodušení prohlásit, že se lze setkat v zásadě se dvěma výslovnostními variantami, a to s variantou americké angličtiny: [mænədʒmənt] a variantou angličtiny britské: [mænɪdʒmənt].⁶ V obou fonetických prepisech se vyskytují samohlásky, kterými čeština nedisponuje. K základním zásadám výslovnosti přejatých slov v češtině přitom platí, že se používají pouze hlásky, které v češtině existují a že odlišné hlásky se nahrazují podle stanovených pravidel.⁷ Neurčitá redukovaná samohláska [ə]

³ V SSJČ nacházíme u hesla *manažer* ještě výraz *manažerství*, rovněž již pravopisně přizpůsobený: podst. **manažerství**, -í s. povolání a činnost manažera.

⁴ A též poznámka k výslovnosti se opakuje i v publikaci O. Martincové a kol. (2004): **management** [menydzment] –u, z angl. 1. řízení podniku, organizace ap. v nových spojeních: finanční management, marketingový management, produktový management, projektový management 2. skupina manažerů, která se zabývá řízením podniku, odpovídá za určitou oblast jeho činnosti 3. řízená péče o něco, správa něčeho: plánování a management krajiny, management chovu zvěře, management srnčí zvěře, management softwaru, management dat, management nerealizovaných příchozích hovorů.

⁵ Na stránkách Jazykové poradny ÚJČ AV ČR je obdobným způsobem řešena i výslovnost přídatného jména managementový: [menydzmentový], [menedžmentový], [manadžmentový], viz příp. <http://prirucka.ujc.cas.cz>.

⁶ Viz např. <http://cs.forvo.com>.

⁷ Jak píše např. Palková, výslovnost, která co nejvíce napodobuje původní jazyk, je vhodná pouze u slov, slovních spojení či vět, kterých je v daném kontextu užito jako citátu (Palková, 1994: 341). O tom, že stejná tendence je i u jiných jazyků, viz např. článek P. Colliandera, který se zabývá výslovností přejatých slov v němčině (Colliander, 2007).

a otevřené [æ] se nejčastěji nahrazují samohláskou [e]. Podíváme-li se znova na výše na doporučovanou výslovnost ve slovníčích, pak je zřejmé, že se toto poučení přiklání k výslovnostní variantě britské, zatímco výklad N. Obrtelové spíše směřuje k výslovnostní variantě americké. Poslední z doporučovaných variant, [manadžment], se nejvíce přibližuje případně budoucí pravopisné adaptaci slova *management*.⁸ Bez zajímavosti v této souvislosti, myslím, není ani fakt, že ve slovenské publikaci⁹ je pokročilejší pravopisná adaptace již zachycena:

management → manažment, **manažment**, orig. **management** -u m. <a < t> 1. ekon. systém a metody riadenia podniku, koncernu, národného hospodárstva platenými zamestnancami, manažérmi, 2. vedenie, skupina manažérov; **manažmentový** príd.

Drobnou poznámku si zaslouží i psaní y, které se objevuje u záznamu výslovnostní varianty [menyadžment]. Grafém y (ypsilon) se v české fonetické transkripci nepoužívá¹⁰, přísně vzato by v daném místě měla být značka *ɪ*. Grafém y však vhodným způsobem naznačuje výslovnost pro uživatele češtiny, který není dobře s fonetickou transkripcí obeznámen. V extrémním případě by se při záznamu [menidžment] někdo mohl i domnívat, že je mu doporučována výslovnost s *ň*.

Ještě se zastavme u souhlásek, resp. u jedné z nich. Ve všech doporučovaných výslovnostních variantách vidíme v přepisu souhláskovou dvojici *dž*. V naprosté většině případů však při vyslovování slova *management* v tomto místě zjevně nejde o souhláskovou skupinu, ale o znělou variantu českého fonému *č*, tedy jakoby o souhlásku jedinou. (Znělou variantu fonému *č* slyšíme třeba ve slovech *džbán* nebo *léčba*.) Tuto „artikulační jednodušost“ vystihuje také značka *ž*, která se v českých fonetických přepisech užívá právě pro znělou variantu fonému *č*. Jindy (a patrně běžněji) se však užívá pro totéž grafického záznamu *dž*¹¹

3 Výzkum výslovnostního úzu výrazu *management*¹²

Výzkum výslovnostního úzu výrazu *management* se výhradně opírá o zvukové realizace tohoto výrazu. K získání dokladů byl využit nejprve korpus DIALOG¹³, který zahrnuje přepisy televizních diskusních pořadů, zároveň disponuje také zvukovou a obrazovým záznamem těchto pořadů, dále pak některé další zdroje, a to server Českého rozhlasu a internetové vyhledávače YouTube a Google. V DIALOGu bylo nalezeno celkem 18 dokladů výrazu *management*, v dalších zdrojích pak 32 dokladů, analýza (téměř bez výjimky se opírající o sluch autorky článku) se tedy opírá celkem o 50 získaných dokladů. Následující tabulka podává přehled o zachycených výslovnostních variantách slova *management*:

⁸ Pokud ovšem připustíme, že pravopisná adaptace bude probíhat stejně, jako tomu bylo u slova *manager*→*manažer*.

⁹ Jde o Slovník cudzích slov (akademický).

¹⁰ Pouze při výkladu nářeční (lašské) výslovnosti narážíme na značku Y.

¹¹ Podrobněji viz např. internetové stránky Fonetického ústavu FF UK v Praze (<http://fu.ff.cuni.cz/>).

¹² Tento typ výzkumu není v českém prostředí běžný. V souvislosti s výzkumem prezentovaným v tomto článku ovšem nelze opominout výzkum A. Říhové, která se ve své diplomové práci zaměřila na výslovnost slova *croissant* v češtině. Nejdůležitější poznatky z jejího výzkumu lze získat v textu (Říhová, 2005).

¹³ Viz <http://ujc.dialogy.cz>.

zachycená varianta	počet dokladů
[menežment]	31
[menežment]	12
[menřžment]	2
[menedžment]	2
[mene(d)žment]	2
[menžment]	1

Výslovnostní variantou, která se vyskytuje daleko nejčastěji, je varianta [menežment], tedy varianta klonící se k výše zmíněné výslovnosti americké angličtiny. Tato varianta byla zachycena namátkou u následujících mluvčích: V. Moravec (Otázky Václava Moravce, 20. 8. 2006), V. Špidla (Sedmička, 8. 9. 2002), P. Štěpánek (Naostro, 2. 12. 2001), P. Budinský (zprávy TV Metropol, 23. 3. 2012), D. Borkovec (Ekonomika+, 23. 6. 2012), V. Klaus (Sedmička, 4. 1. 2004), telefonující divák (Hydepark, 19. 10. 2012), T. Krásenská (Český rozhlas, 18. 2. 2012), J. Smiggels Kavková (Český rozhlas, 25. 7. 2012) a dalších.

Další variantou, kterou s ohledem na velikost zkoumaného vzorku také můžeme považovat za variantu častou, je výslovnost [menežment], tedy výslovnost ve srovnání s první zmíněnou variantou zjednodušená. Namísto znělé varianty fonému *č*, se objevuje souhláska *ž*. Přísně vzato probíhá výslovnost afrikáty *ž*, tedy výslovnost znělé varianty fonému *č*, ve dvou fázích, ve velmi rychlém sledu po sobě jakoby následuje souhláska závěrová a souhláska úžínová. V první fázi se jazyk přitiskne k dásním, tedy vzniká závěr, ve druhé fázi se tento závěr uvolní, vzniká úžina, již proudí vzduch. U zjednodušené výslovnosti [menežment] proběhne pouze fáze druhá. Tato varianta byla zaznamenána (opět výběrově) u těchto mluvčích: P. Nečas (Sedmička, 12. 5. 2002), S. Gross (Sedmička, 17. 2. 2002), J. Vávra (Sedmička, 21. 3. 1999), J. Kasal (Sedmička, 12. 2. 2006), V. Mašek (Český rozhlas, 1. 5. 2012), T. Fojtová (Události v regionech, 30. 10. 2012), M. Řičař (Ekonomika ČT24, 24. 10. 2012).

Pouze ve dvou případech byla zachycena výslovnost blízcí se výslovnosti v britské angličtině, a to [menřžment]. Tato varianta se vyskytla u H. Rögnerové v pořadu Nedělní partie ze dne 16. 5. 2004 a u T. Úlehly v pořadu Interview ČT24 ze dne 24. 10. 2012.

Jako další výslovnostní varianta je v tabulce uvedena podoba [menedžment], u níž se – s oporou o vlastní sluch – odvažuji tvrdit, že se v ní neobjevuje znělá varianta fonému *č*, ale skutečně souhlásková skupina *dž*. Tato výslovnost byla dvakrát zaznamenána u téhož mluvčího, a to u Miloše Zemana v pořadu Sedmička ze dne 21. 3. 1999. Ve výslovnosti tohoto mluvčího se obecně lze setkat s řadou jevů, které by bylo zřejmě možné označit za projevy hyperkorektní mluvy. Jedním z takových jevů je například důsledná výslovnost iničiálního *j* ve [jsem], [jsme] v případech, kdy tyto tvary tvoří část přísudku jmenného se sponou, tedy tehdy, kdy by v souladu se zásadami normativní výslovnosti češtiny mělo být vyslovováno pouze [sem], [sme].¹⁴ Právě tento jev lze u M. Zemana zaznamenávat pravidelně. Domnívám se, že rovněž pečlivá výslovnost souhláskové skupiny *dž* ve slově *management* je projevem jeho specifické, hyperkorektní výslovnosti.

Jako další varianta je v přehledu uvedena výslovnost [mene(d)žment], kde *d* v závorce naznačuje jeho velmi oslabenou výslovnost, je to varianta přibližující se výslovnosti [menežment]. Tato varianta byla zaznamenána u J. Drahoše v rozhlasovém pořadu Tandem dne 18. 10. 2012 a u P. Nováka ve zprávách Českého rozhlasu dne 5. 3. 2012.

¹⁴ Viz např. Palková (1994:337), Zeman (2008:123).

Konečně v jednom jediném případě byla zachycena výslovnostní varianta [menžment], v níž došlo ke změně počtu slabik, slovo *management* bylo v tomto případě vysloveno jako dvouslabičné, a to J. Šebestou v pořadu Interview ČT24 dne 18. 10. 2012.

4 Závěr

Provedený výzkum ukázal, že výslovnostní varianta, ke které se mluvčí v případě slova *management* nejčastěji přiklání, je [menežment]. Dosti často se dále objevuje varianta ve srovnání s variantou právě uvedenou zjednodušená, a to [menežment]. Toto zjištění se zdá být v rozporu s doporučeními, které uživatelům češtiny nabízejí např. naše výkladové slovníky. V nich se objevuje doporučená výslovnostní varianta [menřžment], přesněji [menyžment]. S touto variantou se v provedeném výzkumu setkáváme jen velmi zřídka.

LITERATURA

Akademický slovník cizích slov. Praha: Academia, 1995.

COLLIANDER, P. (2007): Kontrastive Aspekte der Fremdwortausssprache im Deutschen aus der Sicht dänischer Deutschlerner, *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht*, Darmstadt: Technische Universität, 1-15.

NEKULA, M. – SKALKA, B. (2002): Výpůjčka (přejímka). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny.

MARTINCOVÁ, O. a kol. (1998): *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů*, Praha: Academia.

OBRTILOVÁ, N. (1992): Manažering? Management!, *Naše řeč*, 53-54.

PALCOVÁ, Z. (1994): *Fonetika a fonologie češtiny*, Praha: Karolinum.

ŘÍHOVÁ, A. (2005) Jak si Češi říkají o croissant?, *Naše řeč*, 50-52.

Příruční slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství – Státní pedagogické nakladatelství, 1935–1957.

SATURKOVÁ, J. (ed.) (2007): *O češtině*, Praha: Edice ČT.

Slovník cudzích slov (akademický). SPN, druhé, doplněné a upravené slovenské vydání, 2005.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha: Academia, 1994.

Slovník spisovného jazyka českého. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd – Academia, 1960–1971.

ZEMAN, J. (2008): *Základy české ortoepie*, Hradec Králové: Gaudeamus.

<http://prirucka.ujc.cas.cz>.

<http://cs.forvo.com>

<http://fu.ff.cuni.cz>

<http://ujc.dialogy.cz>